

Fortbildning i elektrokemi för lärare
i grundskolan och gymnasiet.

KRC, SU, 160406

Lars Eriksson, Vivi-Ann Långvik

Lars.eriksson@mmk.su.se

viviann@krc.su.se

Aproximativt schema (gammalt)

09.30 – 10.00 Introduktion, fika, mingel

10.00 – 10.45 (K447) Lite teorier, beräkningar och grafer

11.00 – 12.00 (M306) Lab, elektrokemiska serien, batterier, korrosion

12.00 – 13.00 Lunch

13.00 – 13.45 (K447) Mer teorier, solceller, uppladdningsbara batterier

14.00 – 15.00 (M306) Lab, solceller och batterier.

15.00 – 15.00 Fika ?

15.00 – 16.00 (K447) Uppföljning av dagens arbete.

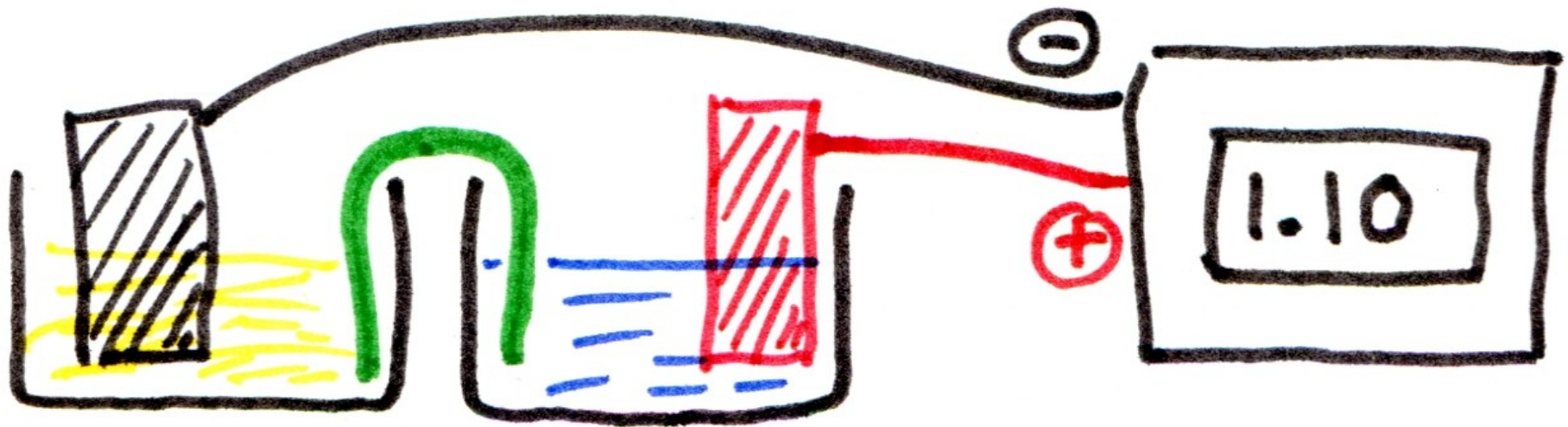
Kompendiet, version 2...

- Första reviderade upplagan som säkert ännu innehåller många fel och annat... Ännu långt ifrån “färdigt”.
- Vad saknas?
- Vad skulle ni vilja att fanns med, som saknas nu?
- **Elevmaterial?**
- Vilken form, papper, digital?
- Kits, materialsatser, förteckningar?
- **Maila mig om önskemål!**

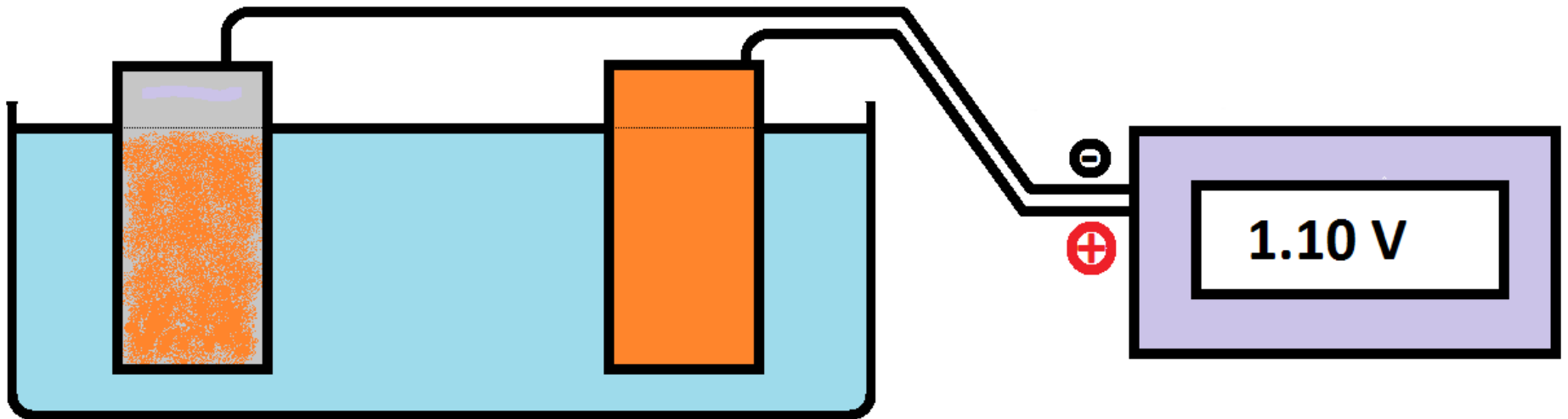
Experiment ifrån KRCs Info-Brev.

- Ett enkelt batteri IB 30
- Elektrofores av karamellfärg IB 34
- En lampa som tänds i vatten IB 37
- Zn-luft batteri (Ebbas version) IB 45
- När rostar spik som mest eller minst? IB 46
- Reduktion av järnoxid på en tändsticka IB 50
- Principen för ett batteri IB 63
- Manganets olika oxidationstillstånd IB 67

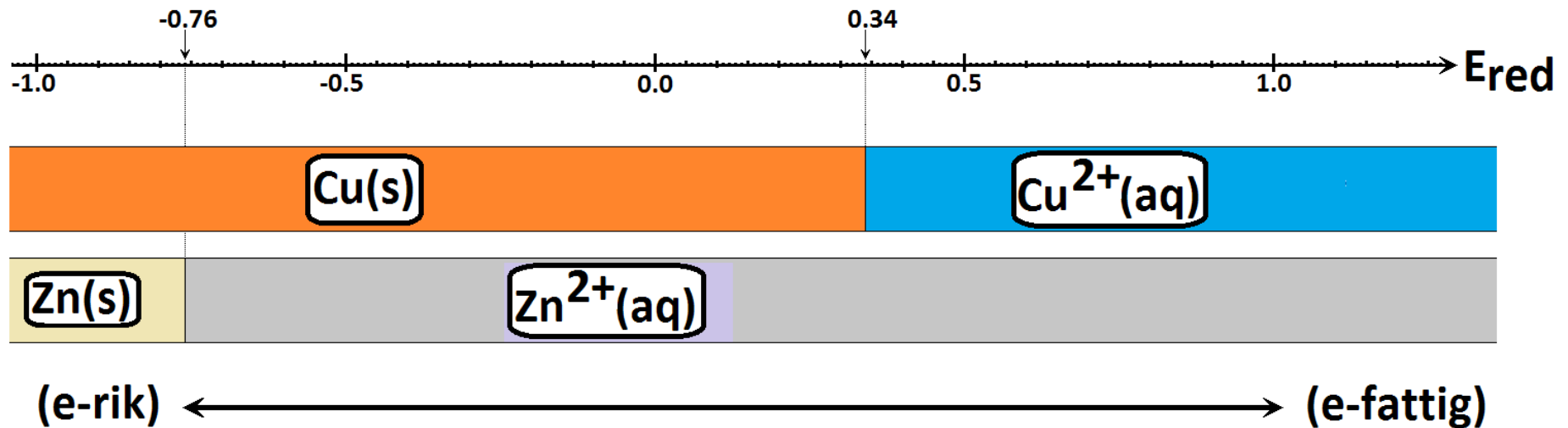
Halva celler eller Hela celler? t.ex. Zn/Cu-cellen (Daniell)

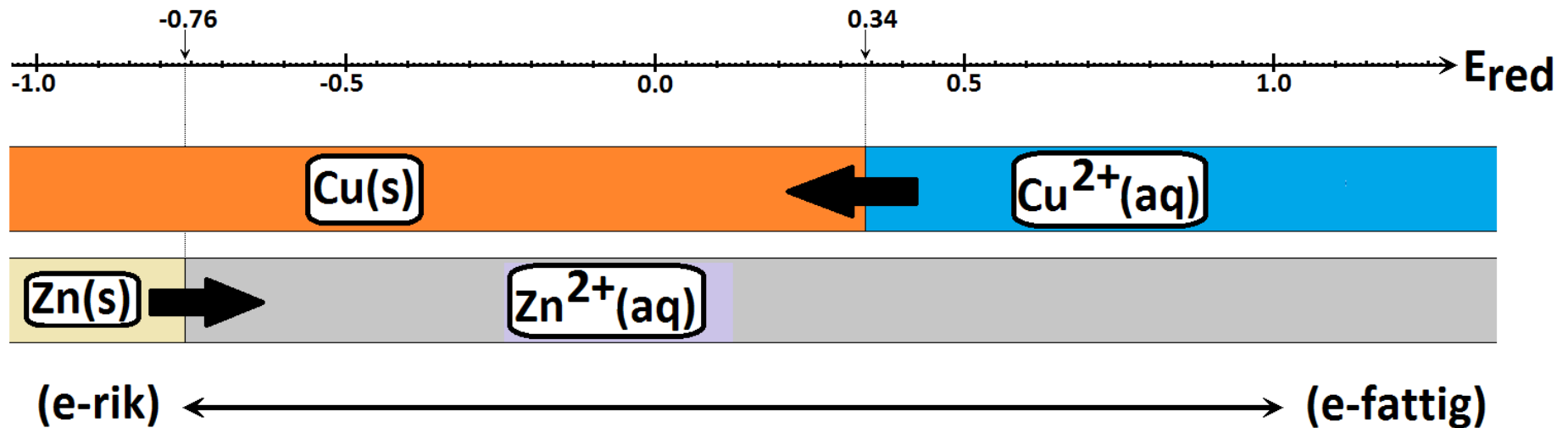
Olika rum eller samma rum?

Olika grundämnen – olika redox (reduktionspotential?)

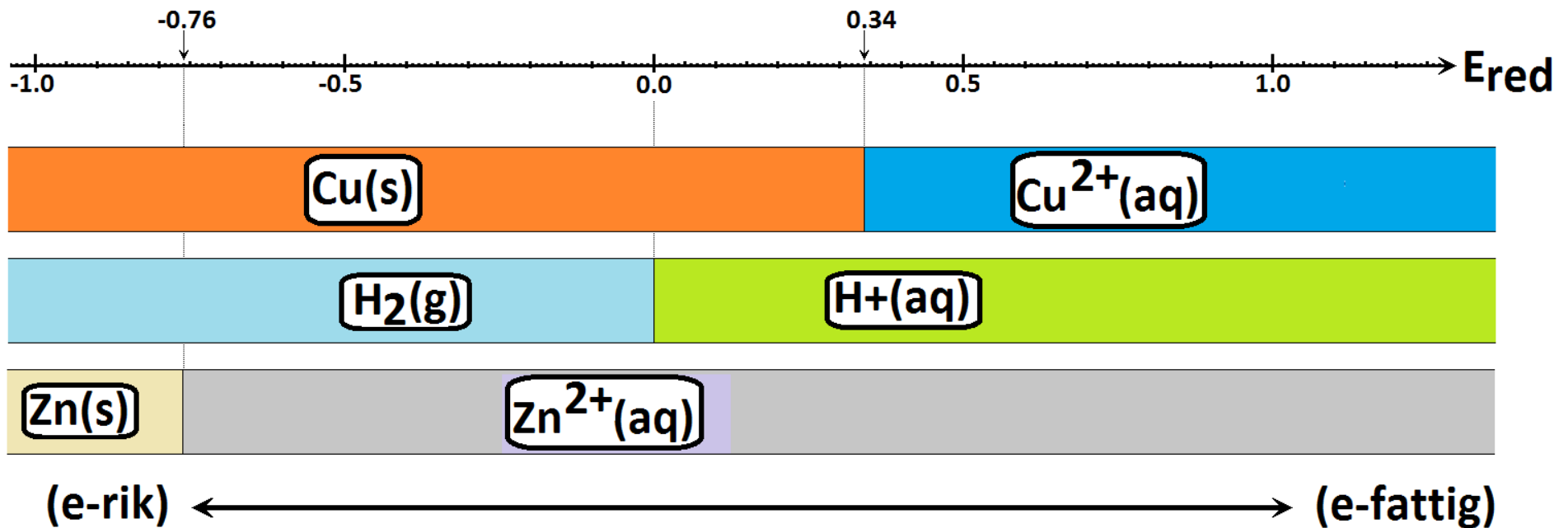
Zn(s) och $\text{Cu}^{2+}(\text{aq})$?
Zn²⁺(aq) och Cu(s) ?

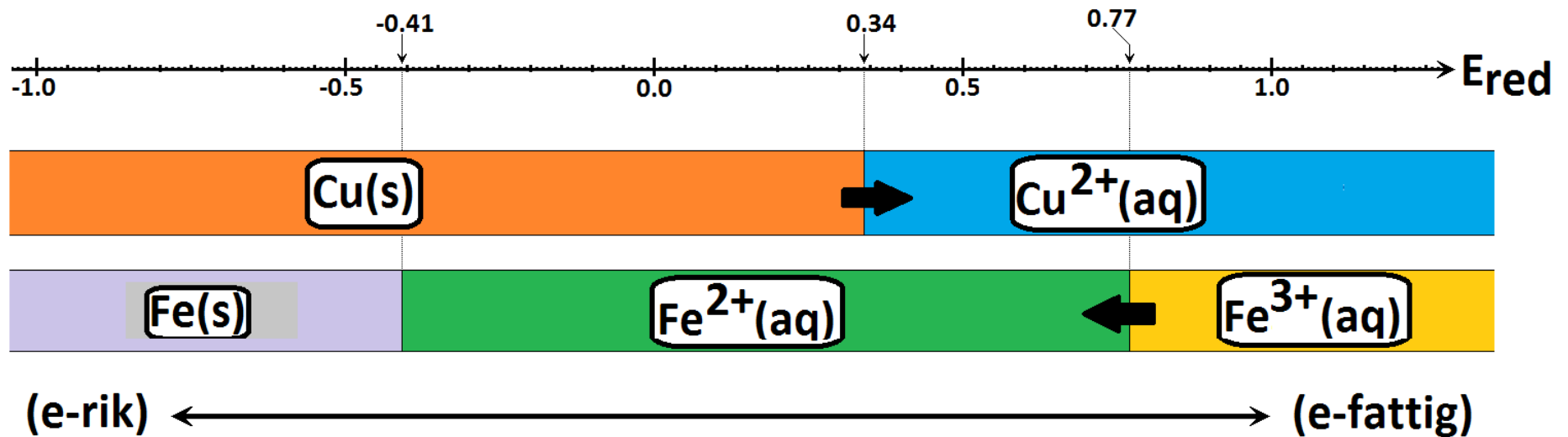

Relationen till $H^+(aq)/H_2(g)$?

Förhandling: Den sker vid 0 V!

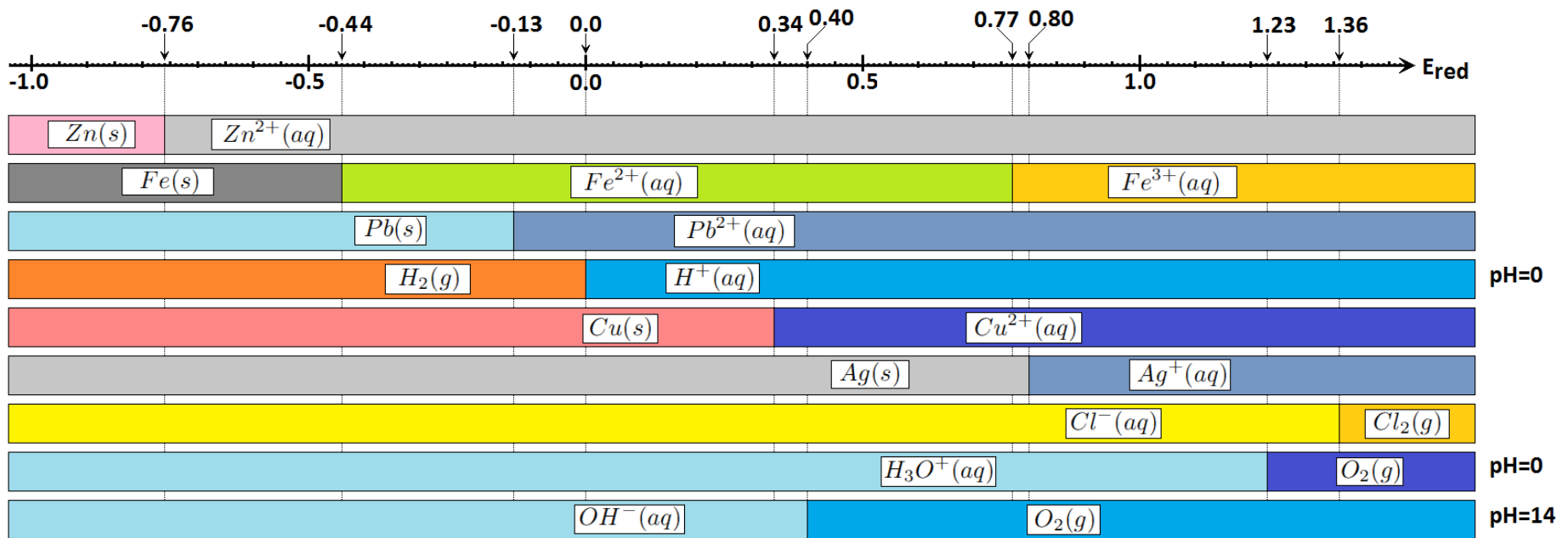

Etsa kretskort: $\text{FeCl}_3(\text{aq})$ löser $\text{Cu}(\text{s})$?

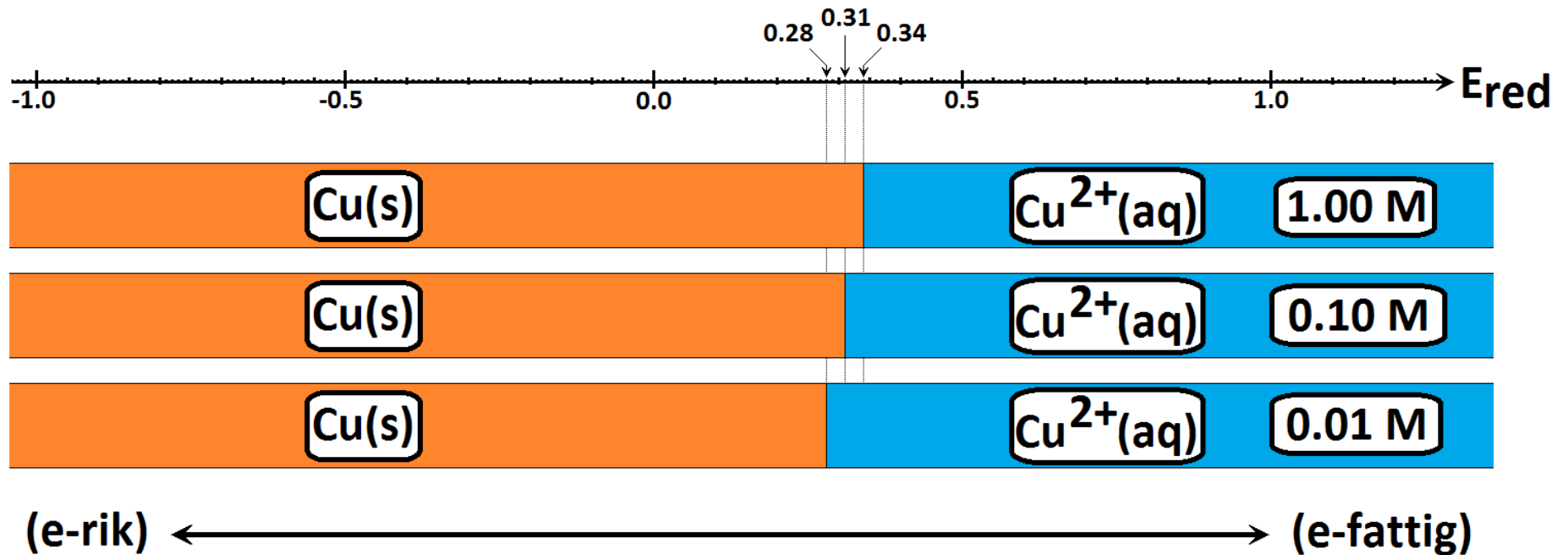

“Elektrokemiska serien”

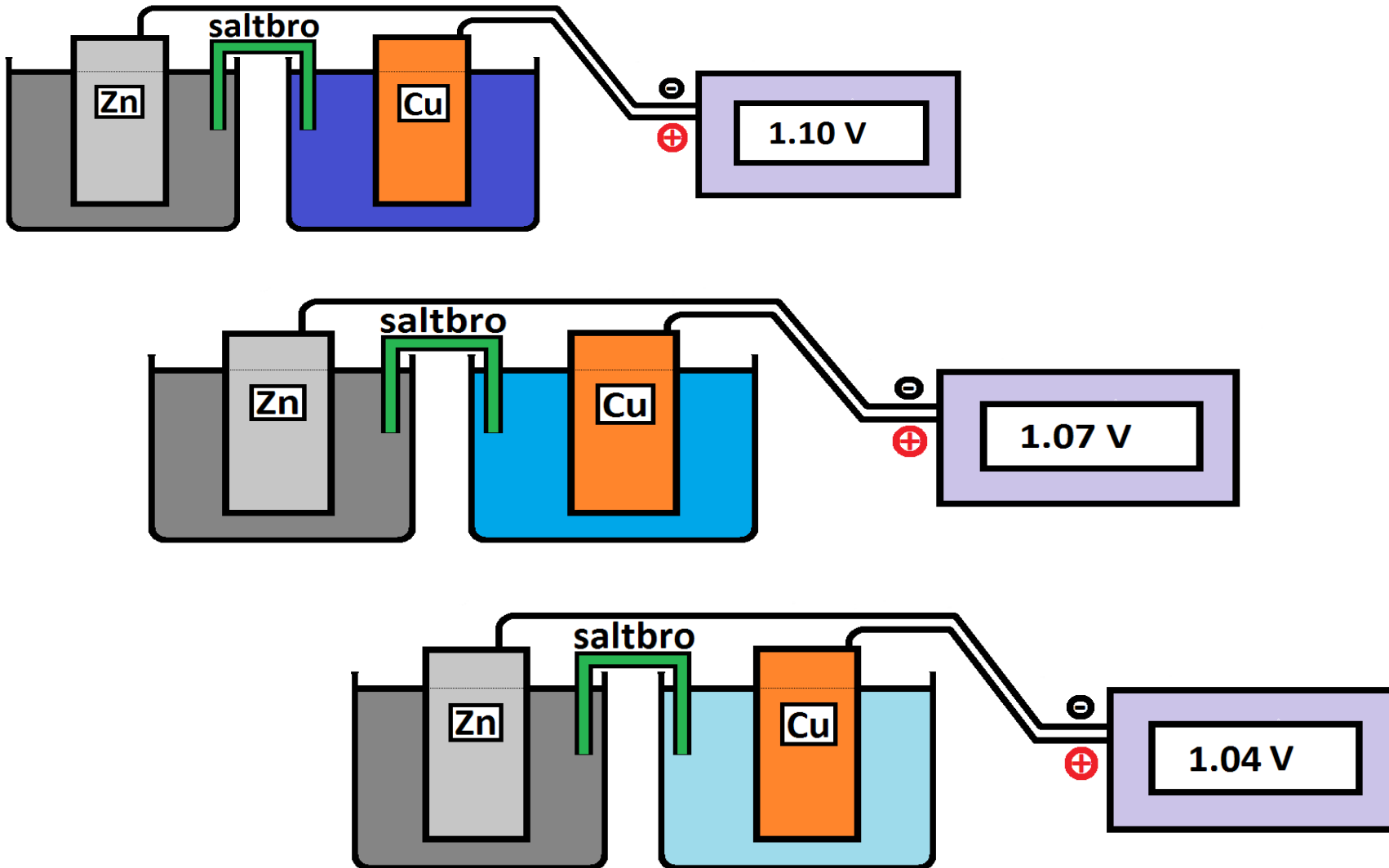
... Zn, Fe, Pb, H, Cu, Ag, O, Cl, ...

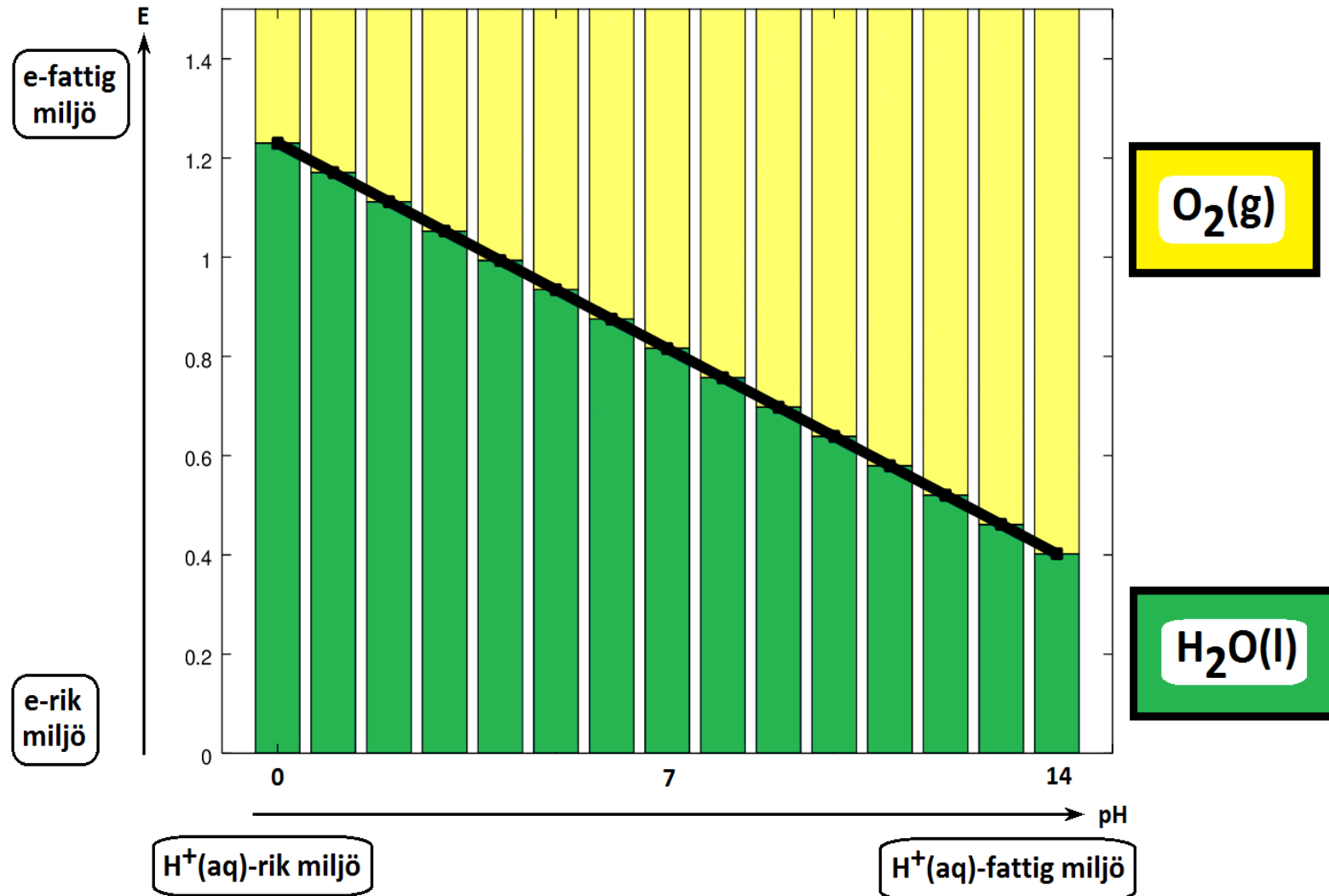
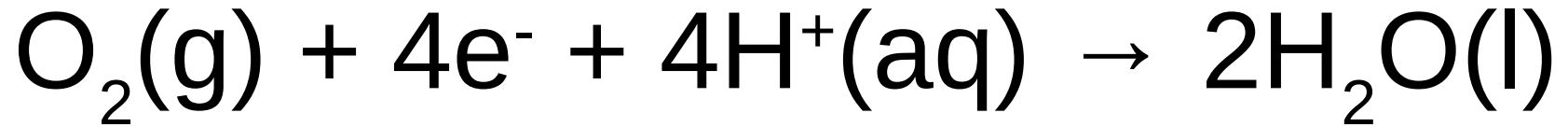
Potential - koncentration

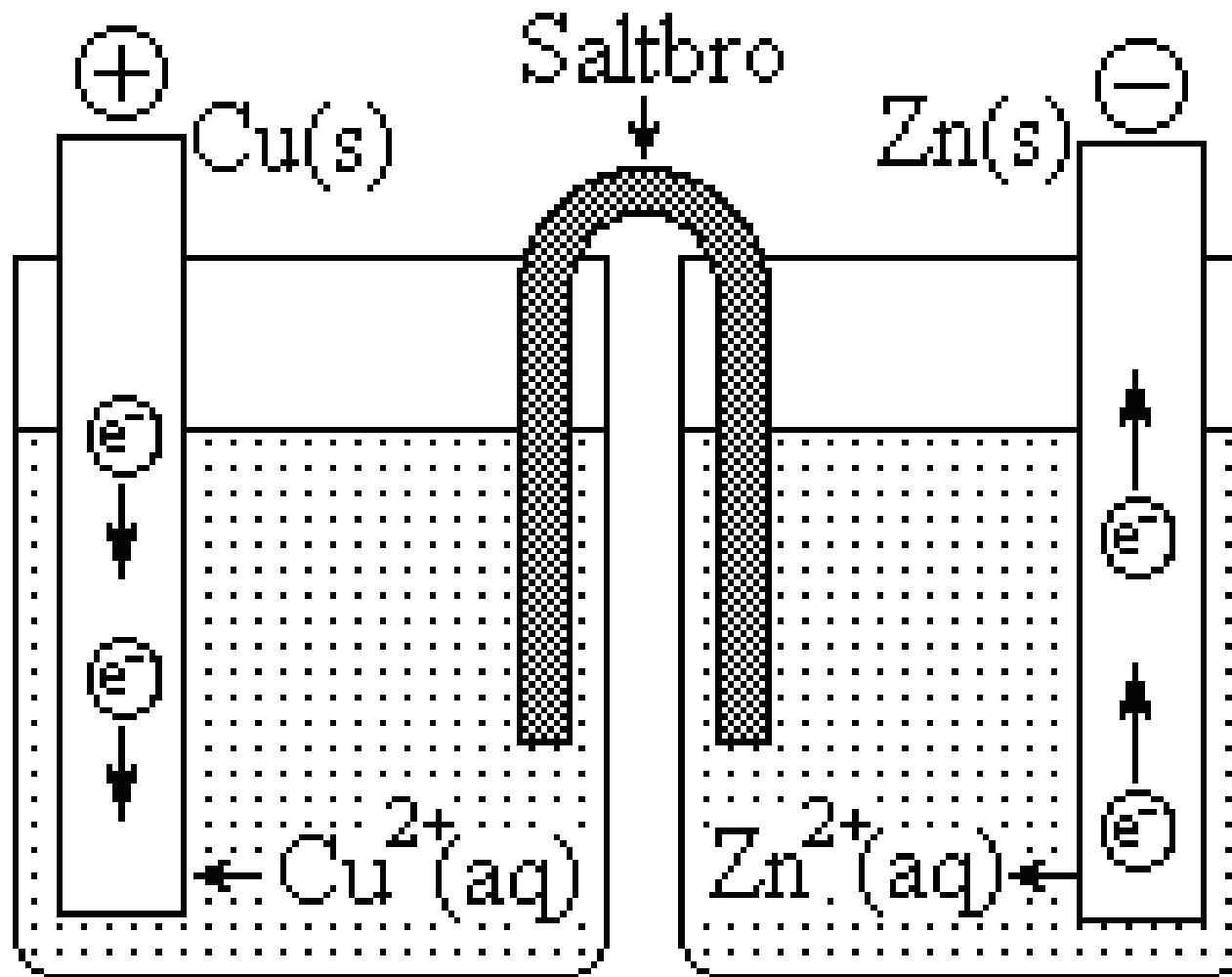
Olika koncentration igen

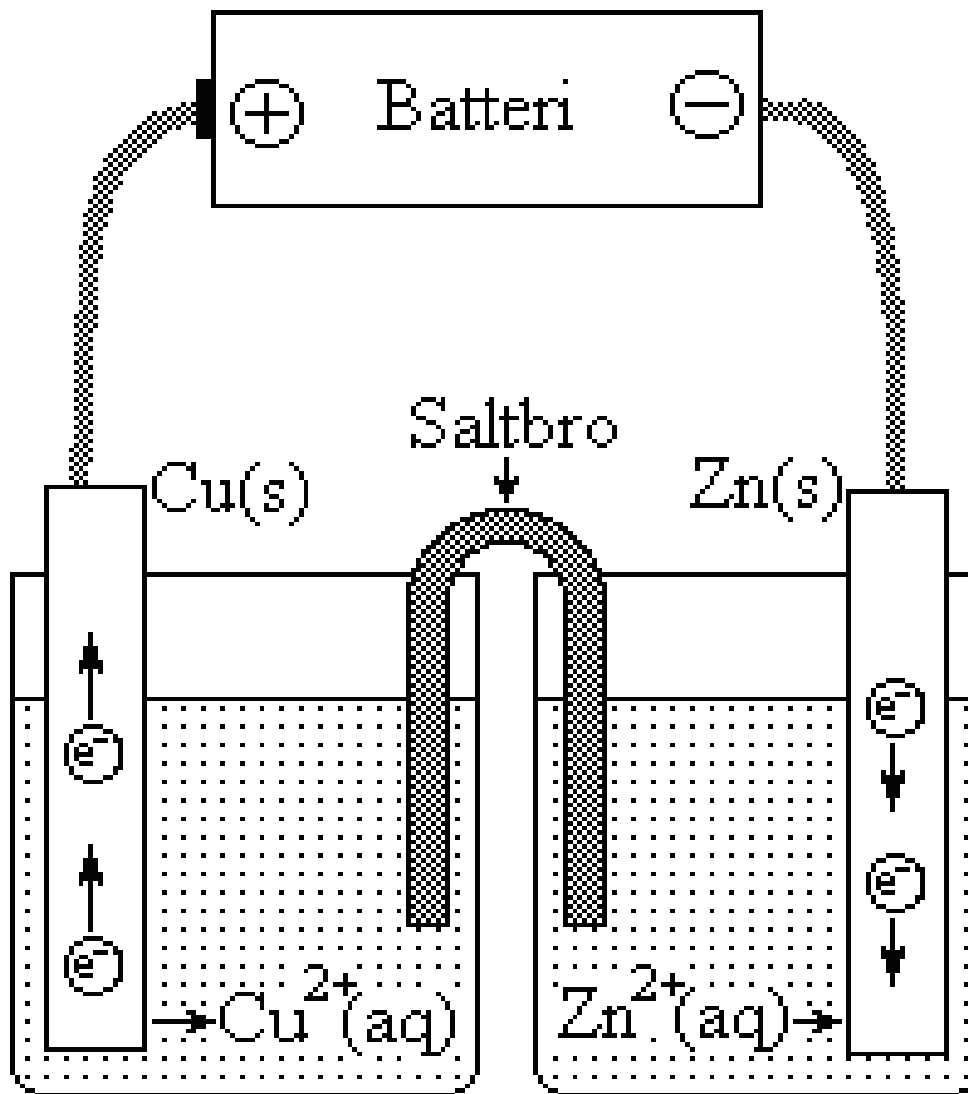
pH-beroende:

Galvaniskt element

Elektrolyse

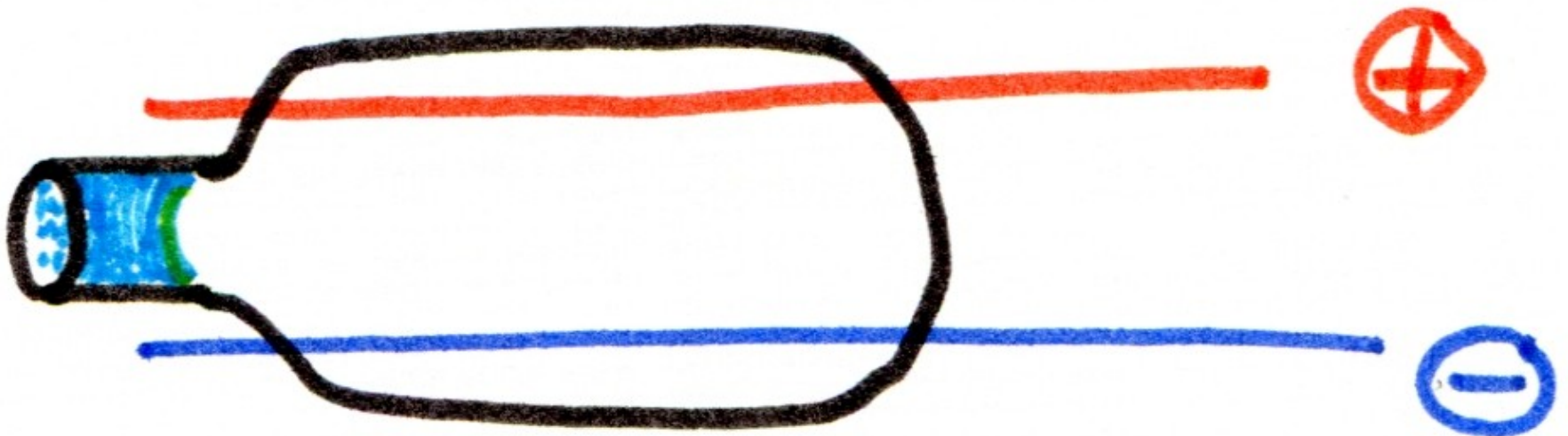

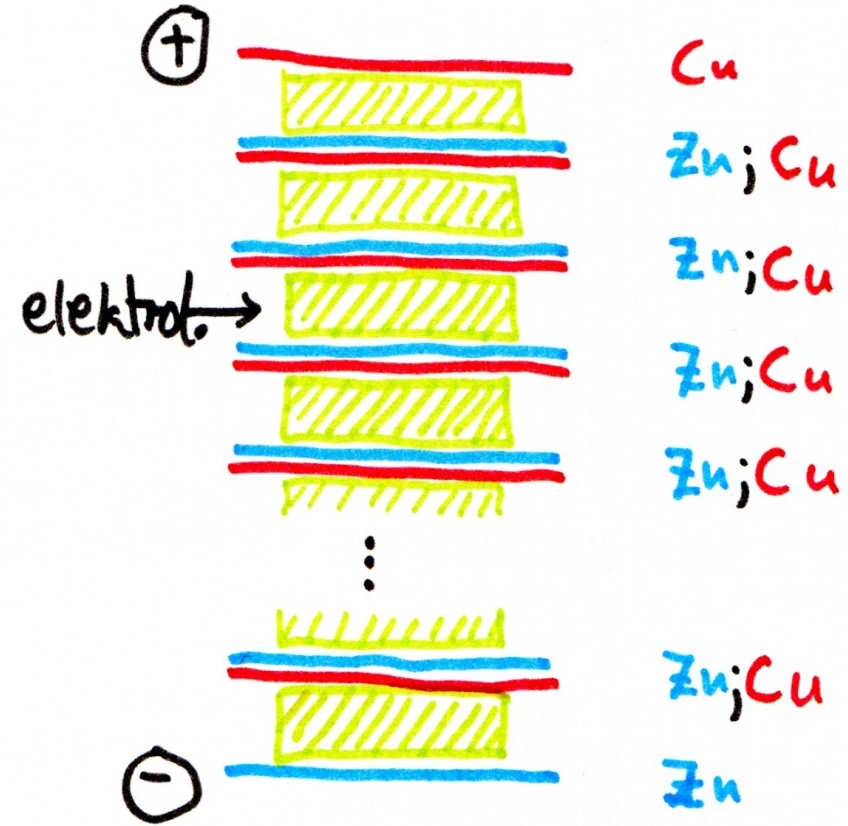
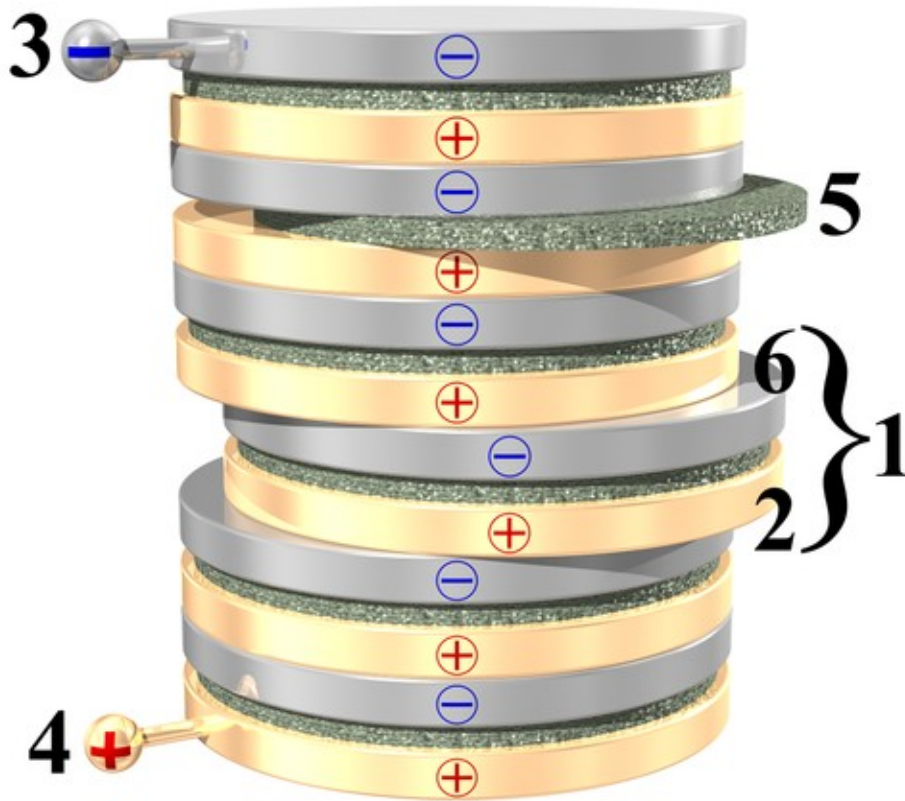
Regler för plus och minus...(?)

- Vid **A**noden sker **O**xid**A**tion (**A**vger e-).
- Vid **K**atoden sker **R**ed**U**ktion (**U**pptar e-).
- Detta leder (dessvärre) till:
  - Galv. element:** Positiv **K**atod, Negativ **A**nod.
  - Elektrolys:** Positiv **A**nod, Negativ **K**atod.
- **A**nodos (gr. framåt, uppåt), **K**atodos (gr. inåt, nedåt)

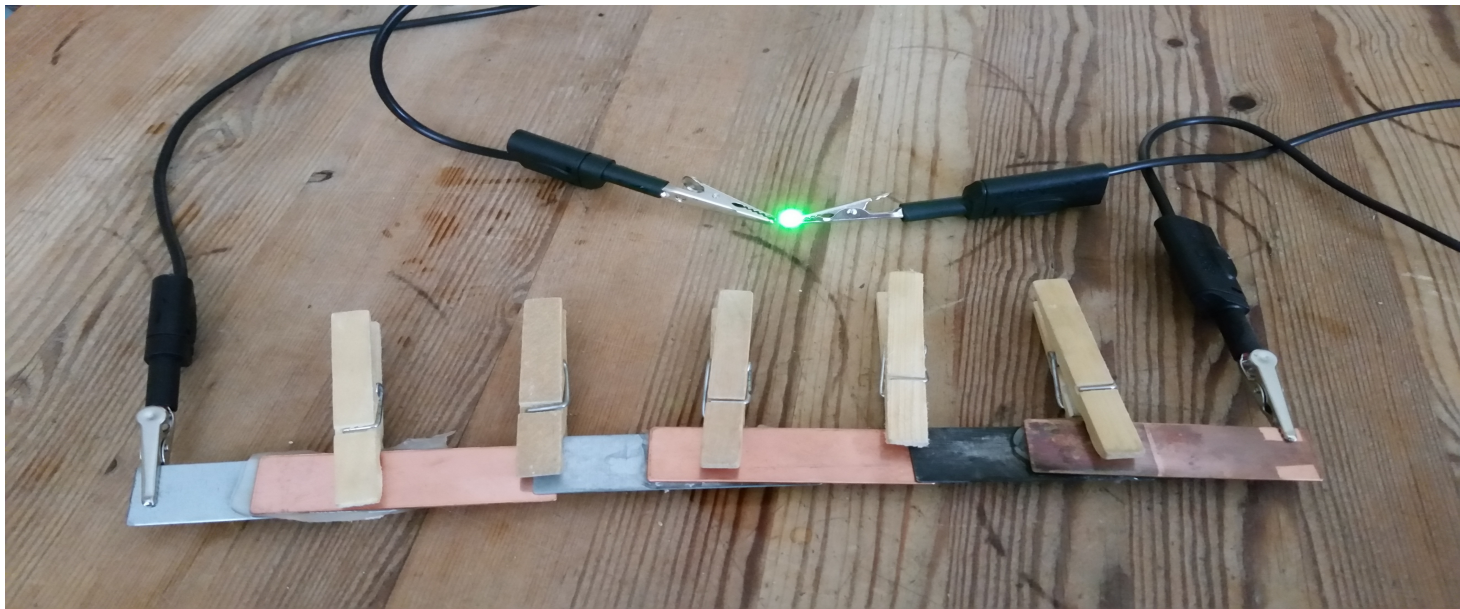
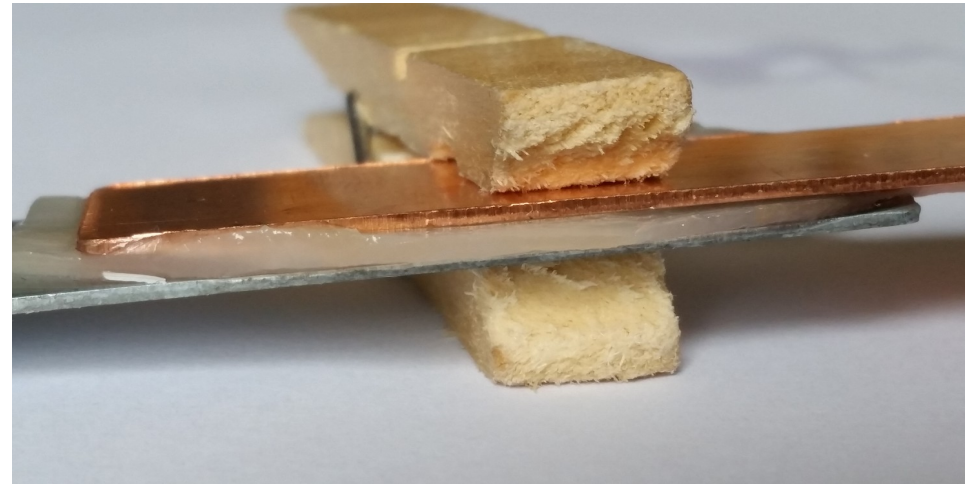
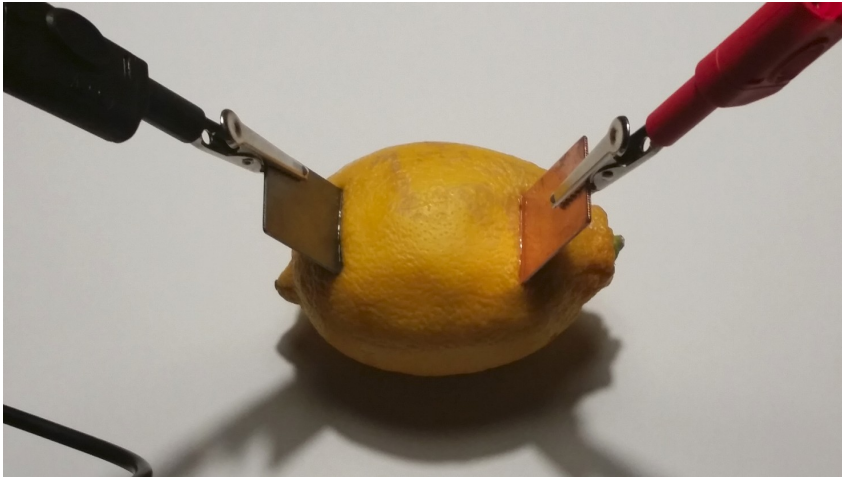
Elektrolys : Knallgas ifrån vatten

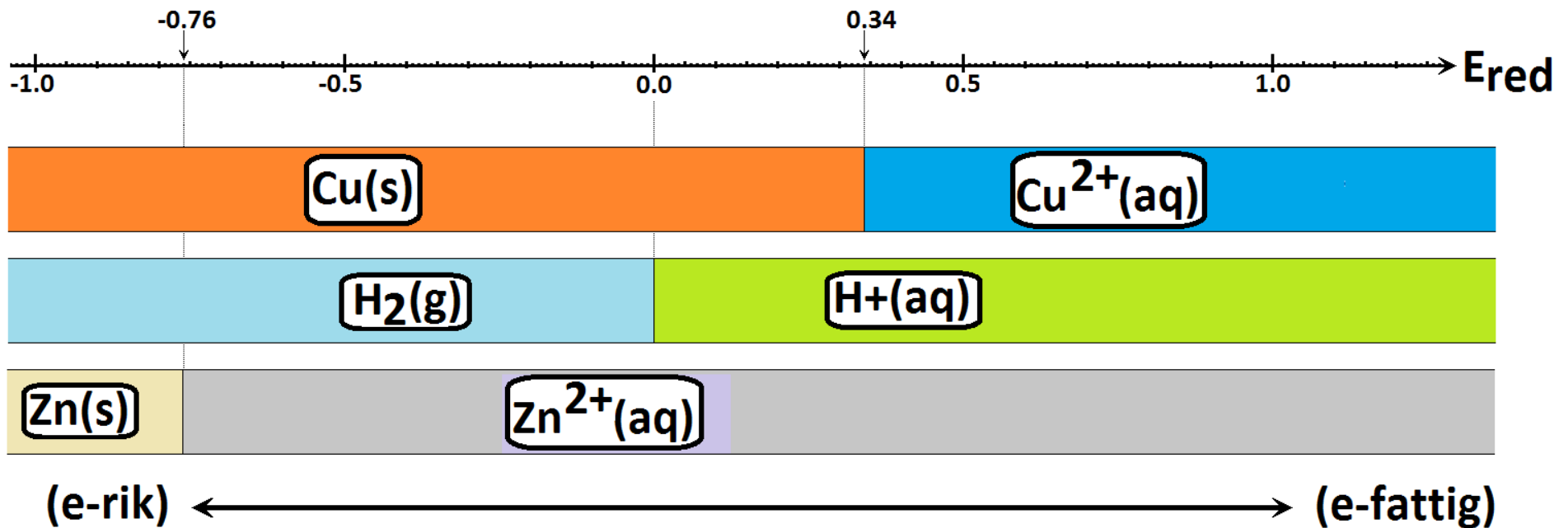
Voltas stapel

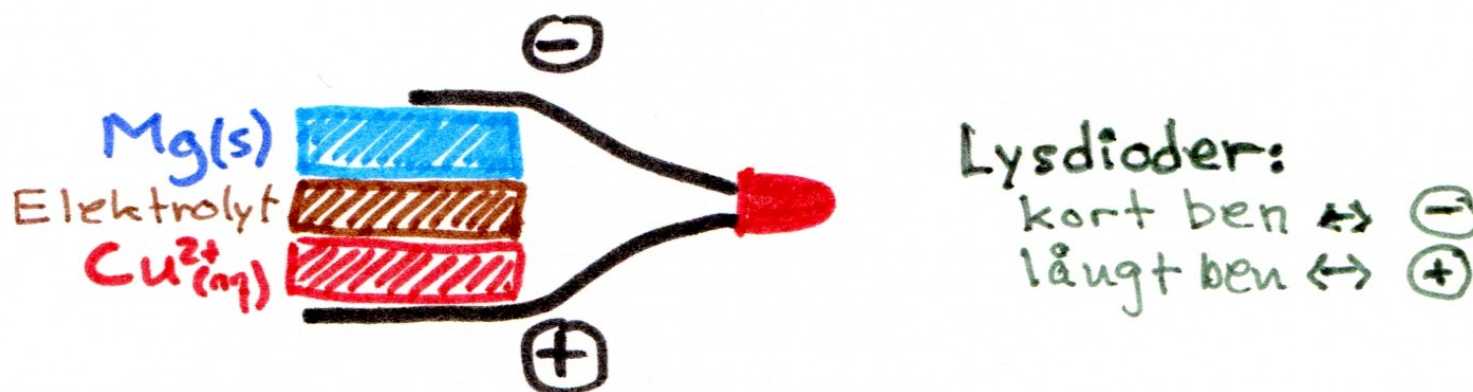
Citron, ingefära-batteriet

Citron, ingefära, gurka, Volta,... cellspänning $\approx 0.7-0.8$ V

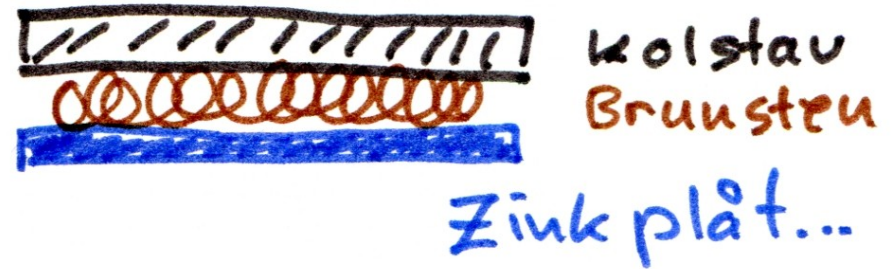
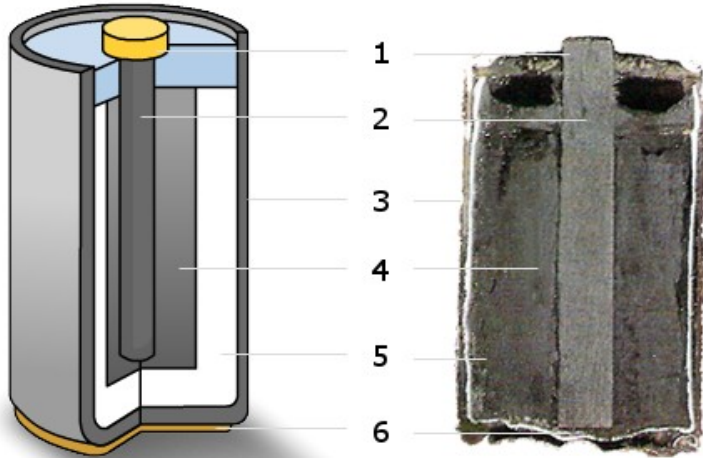

Minibatteri enl. Eggen och Skaugrud

- (-) Mg(s) oxideras till Mg²⁺(aq), Mg(OH)₂(s), ?
- (+) Cu²⁺(aq) reduceras till Cu(s)
- Elektrolyt: Na⁺(aq); SO₄²⁻(aq)
- Vad blir skillnaden med silver, Ag⁺(aq)?

Brunsten-(MnO₂)-sbatteriet

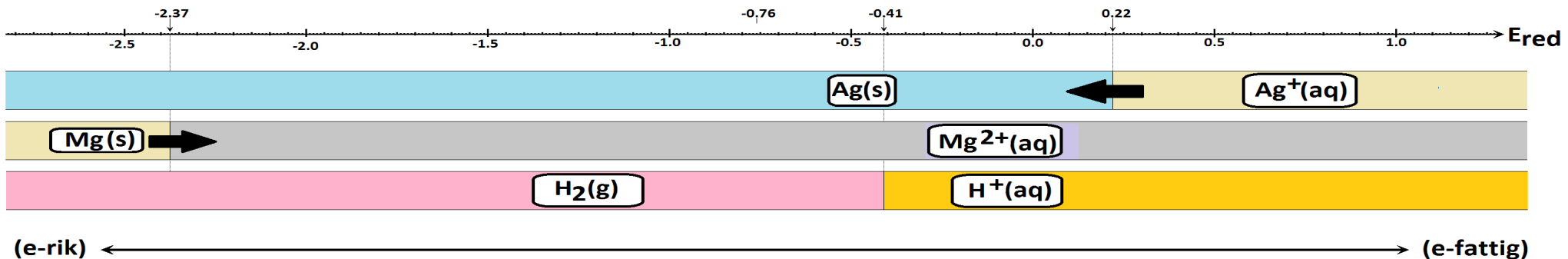
- $\text{MnO}_2(\text{s}) + \text{e}^- + 2\text{H}_2\text{O}(\text{l}) \rightarrow \text{Mn}(\text{OH})_3(\text{s}) + \text{OH}^-(\text{aq})$
- $\text{MnO}_2(\text{s}) + 2\text{e}^- + 2\text{H}_2\text{O}(\text{l}) \rightarrow \text{Mn}(\text{OH})_2(\text{s}) + 2\text{OH}^-(\text{aq})$
- $\text{Zn}(\text{s}) \rightarrow \text{Zn}^{2+}(\text{aq}) + 2\text{e}^-$
- $\text{Zn}(\text{s}) + 4\text{NH}_4^+(\text{aq}) \rightarrow \text{Zn}(\text{NH}_3)_4^{2+}(\text{aq}) + 4\text{H}^+(\text{aq})$
- $\text{Zn} \rightarrow \text{Zn}(\text{OH})_2(\text{s}) + 2\text{e}^-$
- Och flera andra reaktioner, komplicerad kemi...

AgCl/Mg-batteriet

- Nödbatterier i flytvästar på flyget.
- Aktiveras av havsvattnet!
- Används också i torpeder.

- $\text{AgCl} \rightarrow \text{Ag(s)} + \text{Cl}^-(\text{aq})$
- $\text{Mg(s)} \rightarrow \text{Mg}^{2+}(\text{aq}) + 2\text{e}^-$

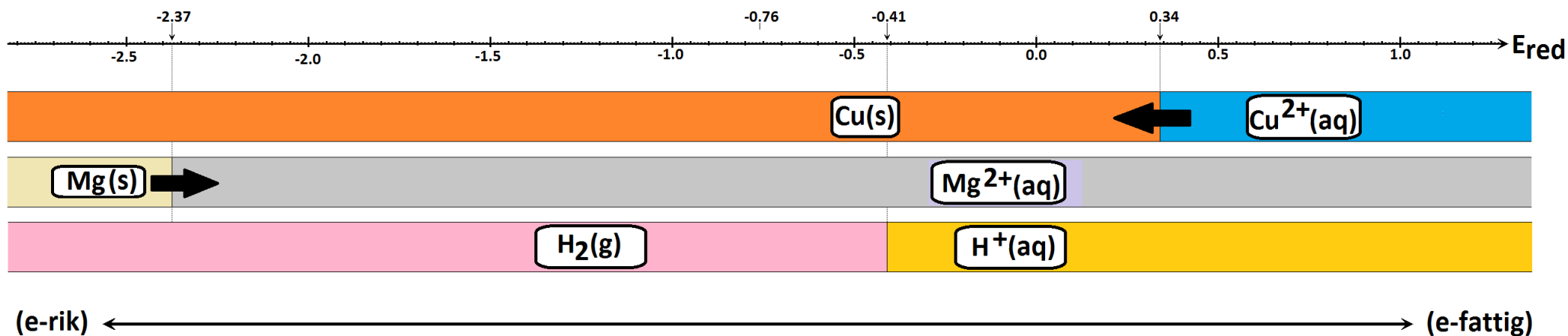

Mg(s) i Cu²⁺(aq)

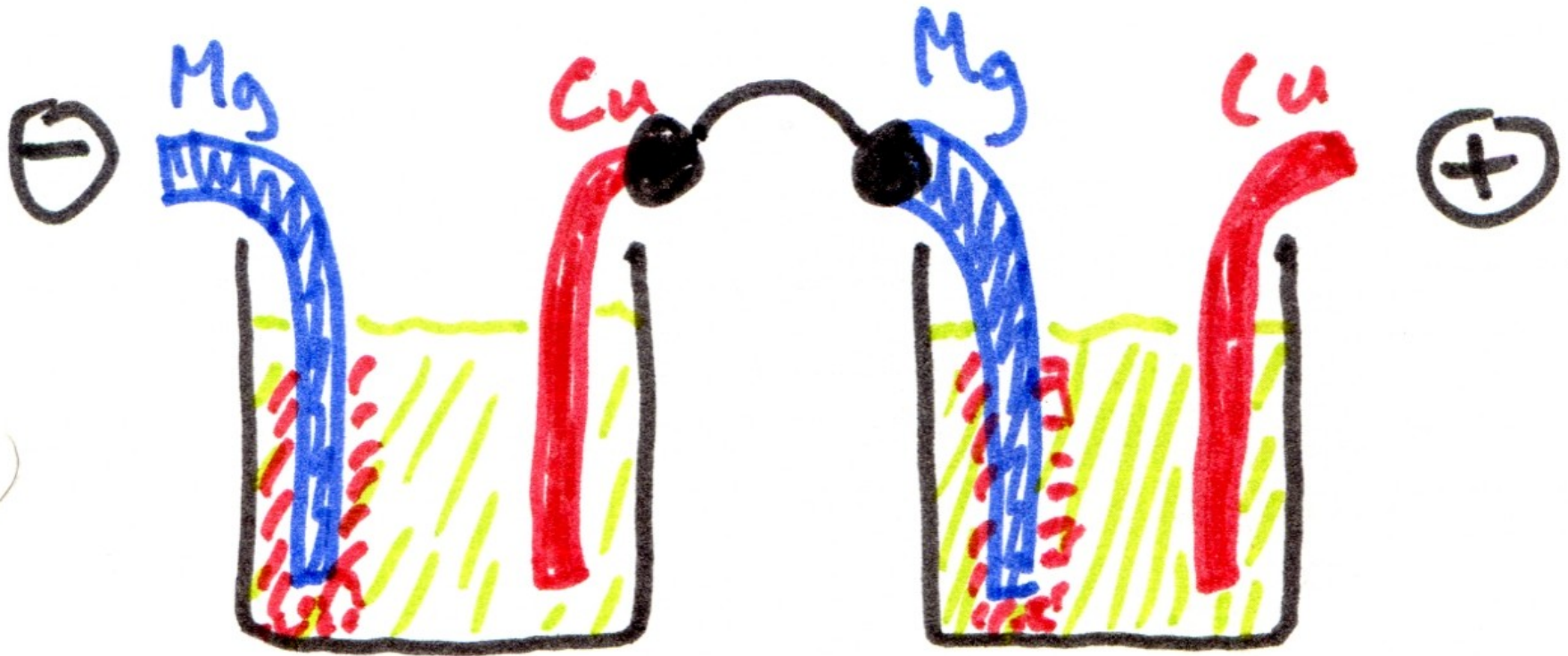

Lokalt element:

- Cu²⁺(aq) → Cu(s)
- Mg(s) → Mg²⁺(aq)
- Cu(s) fastnar inte på Mg(s) utan faller av som pulver.

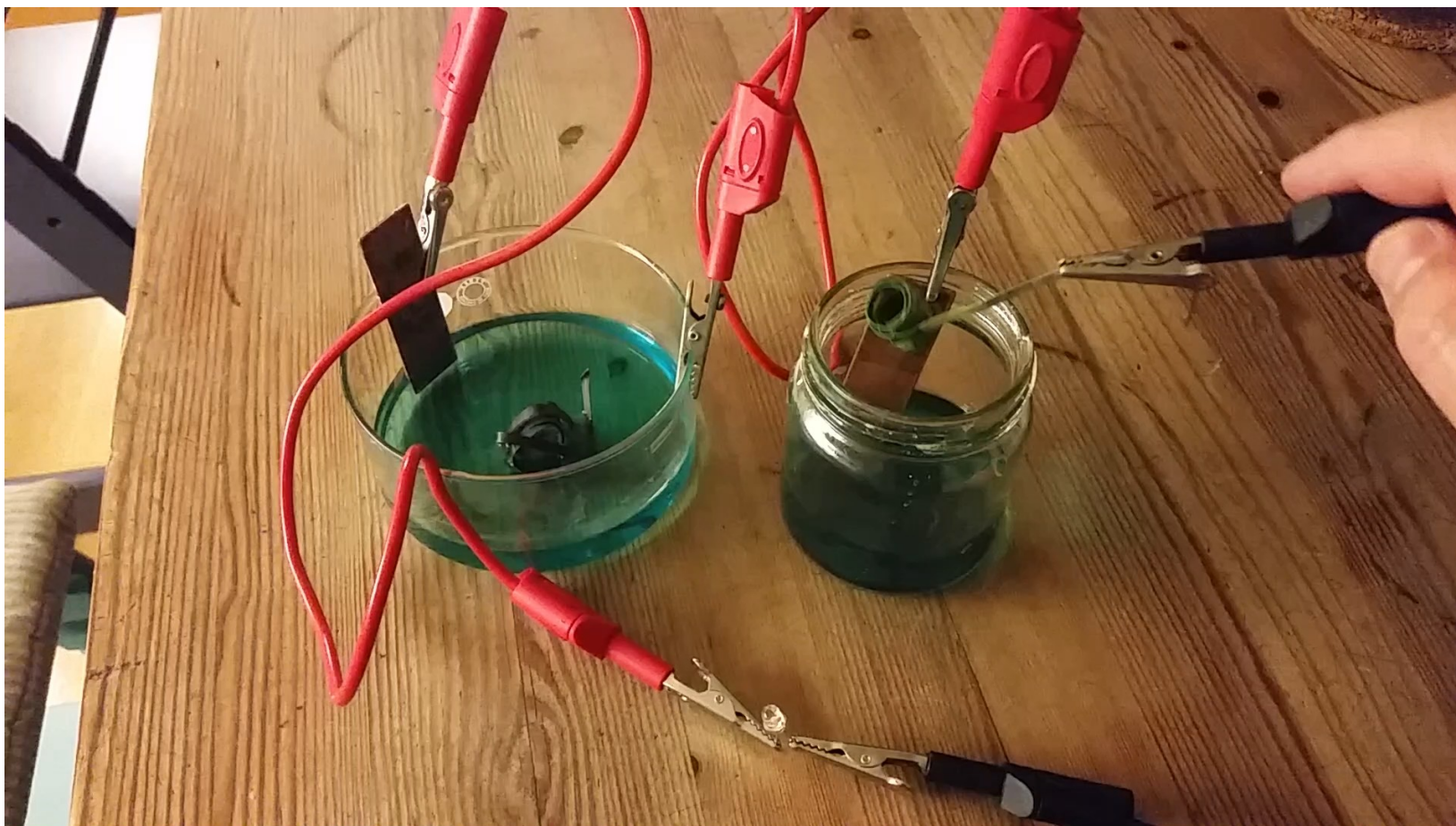

Mg(s) och $\text{Cu}^{2+}(\text{aq})$: hur funkar det?

Sent en kväll i köket:

Två $\text{Mg}/\text{Cu}^{2+}(\text{aq})$ blev seriekopplade!
(2.4 V och 30 mA)

Korrosion, rost, ...

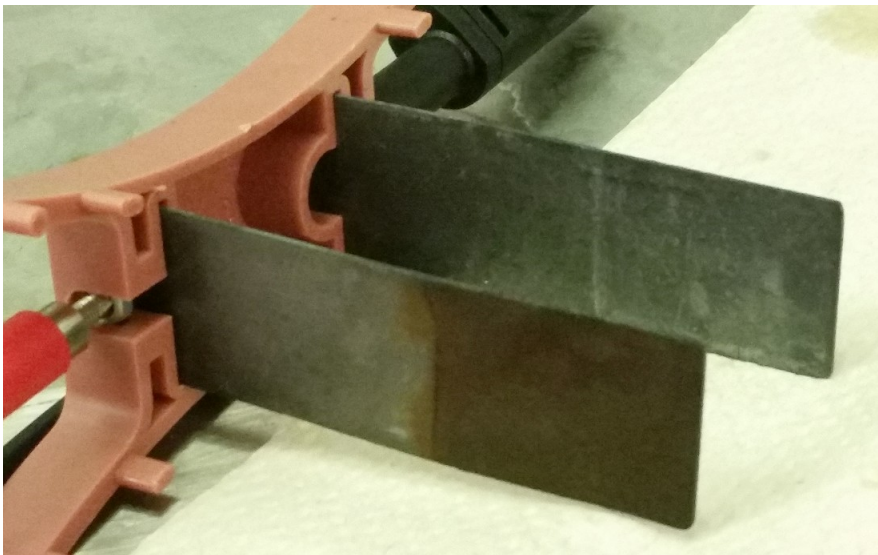
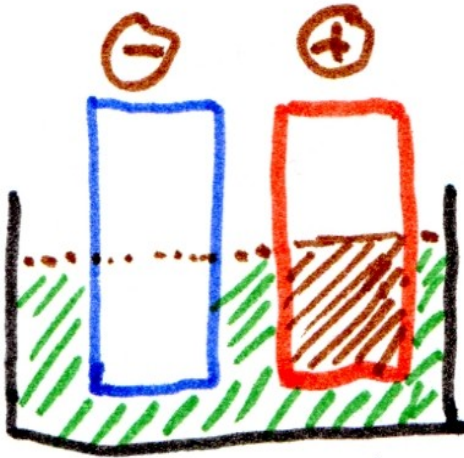

Al - luft eller Al - vatten

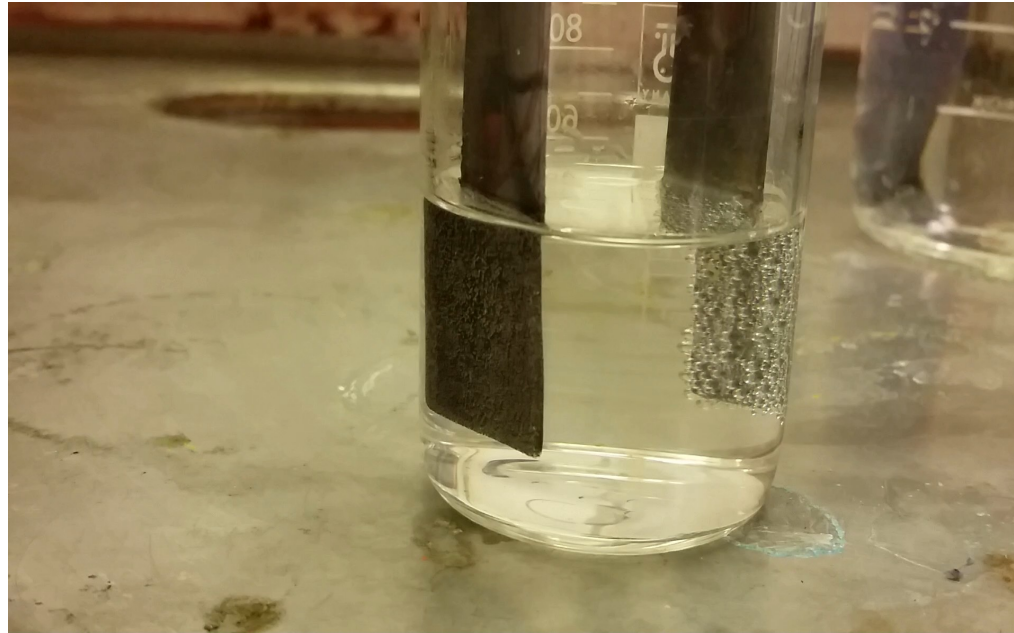
- Al oxideras till Al(III).
- Elektrolyten måste vara jonledande...
- $O_2(g)$ eller $H^+(aq)$ reduceras.
- Eventuellt behövs katalysator.

Svavelsyra/Bly-batteriet

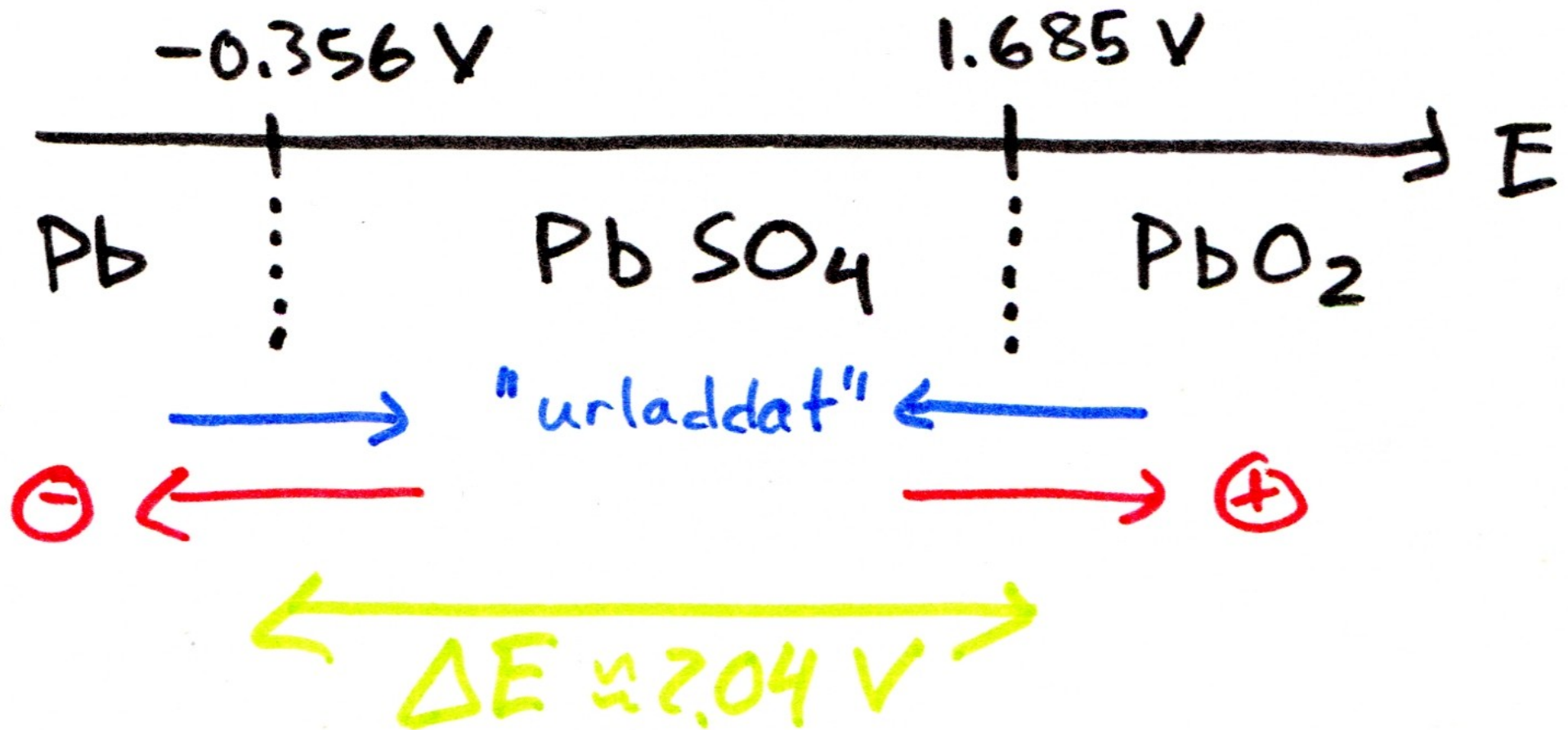

Blybatteri under laddning, ca 2V

- (+) $\text{PbSO}_4(\text{s}) + 2\text{H}_2\text{O}(\text{l}) \rightarrow \text{PbO}_2(\text{s}) + \text{SO}_4^{2-}(\text{aq}) + 4\text{H}^+(\text{aq}) + 2\text{e}^-$
- (-) $\text{PbSO}_4(\text{s}) + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Pb}(\text{s}) + \text{SO}_4^{2-}(\text{aq})$
- $2\text{PbSO}_4(\text{s}) + 2\text{H}_2\text{O}(\text{l}) \leftrightarrow \text{PbO}_2(\text{s}) + \text{Pb}(\text{s}) + 2\text{H}_2\text{SO}_4(\text{aq})$
- URLADDAT $\leftrightarrow$ LADDAT
- Vatten har lägre densitet än svavelsyra

Enkelt förekomstendiagram för ett blybatteri.

Andra laddningsbara batterier

- Ni-Cd (Bra, dyrt, Ni CMR-klassat, Cd är giftigt)
- Ni-MeH [Me=LaNi₅] (Bra, dyrt, Ni CMR-klassat, ?)
- Ni-Fe (billigare, bra?, fortfarande problem med Ni)

- Bränsleceller (Al, metanol, H₂, ...)
Finns både stora och små, men har ett rykte att vara dyra och exklusiva. Kommer nog delvis att ändras...
- **Dieselmotor – 35 % verkningsgrad, resten värmeförluster**
- **Bränslecell och elmotor – 70 % verkningsgrad.**

“Energi”-lagring

- Laddningsbara batterier.
- Elektrolys av vatten → Vätgas som senare kan förbrännas och ge värme, ljus eller ström.
- Superkondensatorer, laddas ↔ urladdas.
- Vatten lagras på hög energinivå, senare kan det tappas av via en turbin, generator m.m.
- Skog, biomassa växer, absorberar CO₂, förbränns senare.

Solceller

- Fångar soljuset och höjer energinivån...

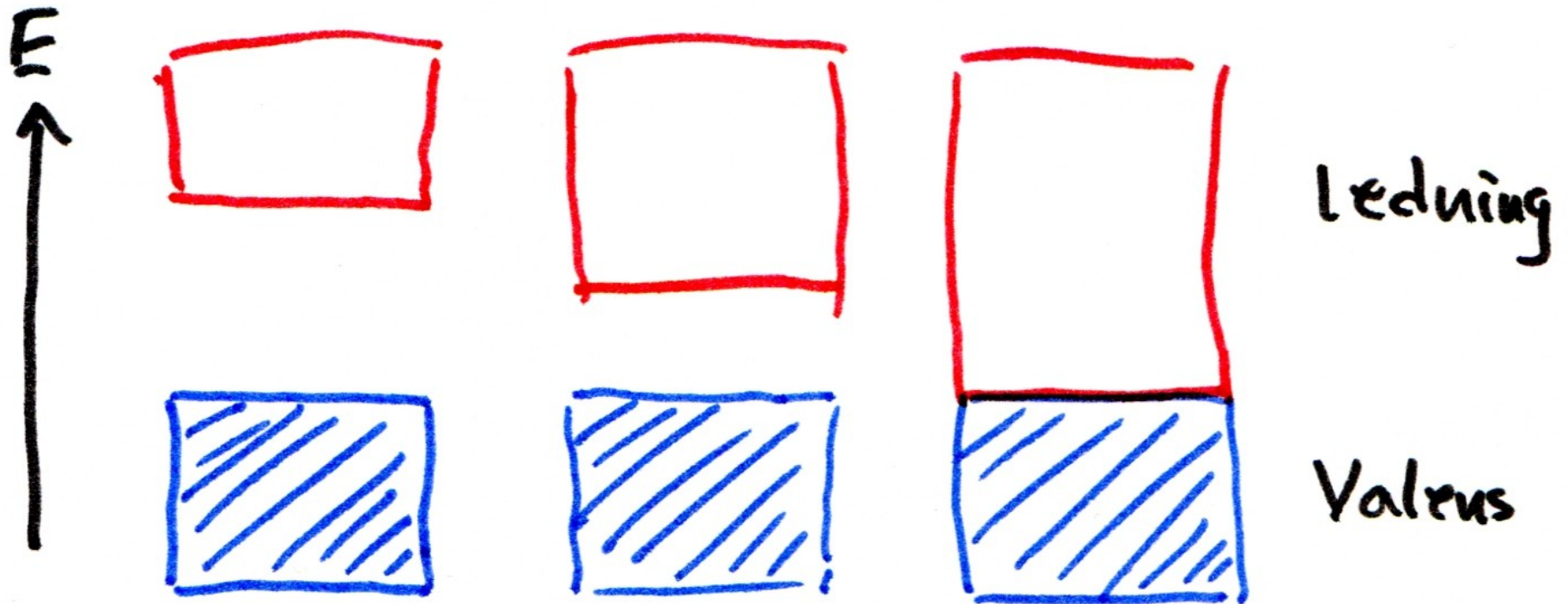
Exempel: växter av olika slag, fotosyntes.

- Ljus → elektrisk ström.

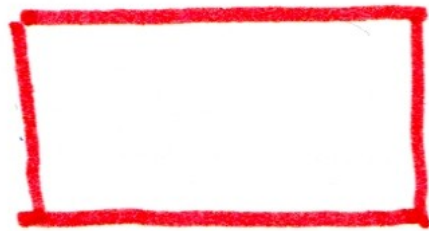
Ofta menas dock en mer direkt koppling....

- Halvledare, kisel, dyra(?)
- Andra halvledare: Titandioxid+färgämne
- Grätzelceller, enkla, billiga(?)

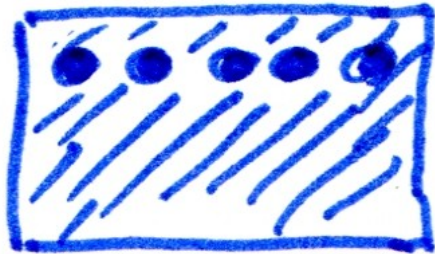
Solceller – halvledare – elektroner

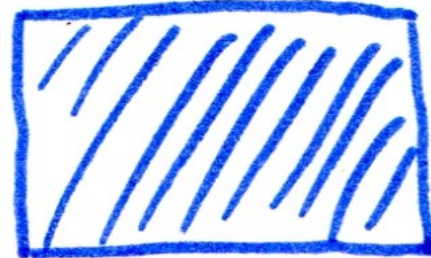
Halvledare - dopning

ledning

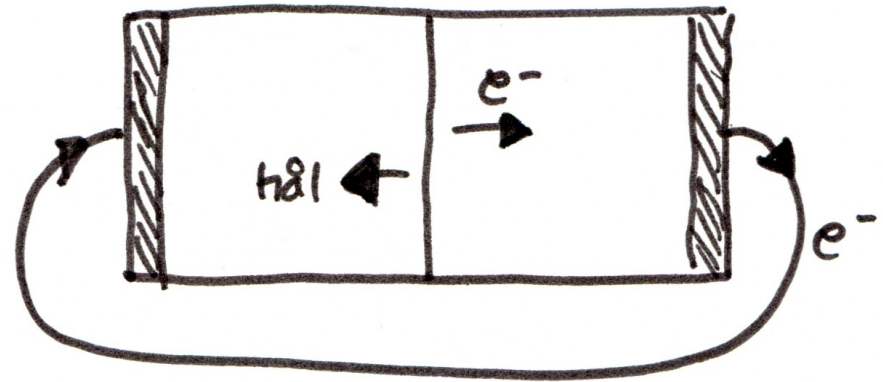
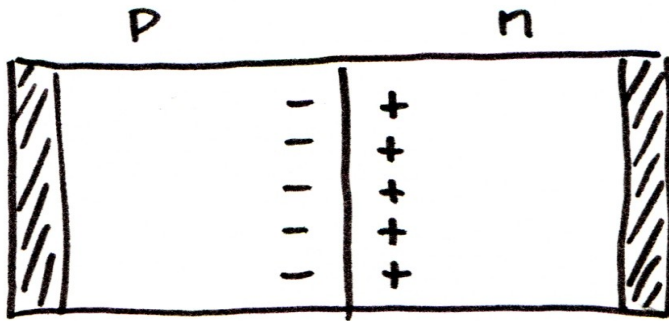
p-dopad

n-dopad

valens

p-n-övergången

Grätzelcell

- Solcell baserad på TiO_2 (halvledare?)
- Ett färgämne fångar in ljus och exciteras.
- Överför elektronen till TiO_2 .
- Färgämnet blir plusladdat.
- Elektronen flyttar via en yttre ledning till motelektroden, där den åter träffar det plusladdade färgämnet.